

ХУДОЖНЯ СПАДЩИНА ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ЛІРИЧНІСТЬ І СИЛА ДРАМАТИЗМУ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ

*Жіноча доля, хто її розкаже?
Жіноча доля, хто її збагне?
Їй на землі моїй чомусь найважче...
Андрій Демиденко*

Творчість Тараса Шевченка, яка являє собою цілу епоху в історії українського мистецтва, припадає на середину ХІХ сторіччя. Художній доробок і поетичне слово Кобзаря стверджували самобутню силу української культури, визначали менталітет самого народу, його національну самосвідомість.

Відомий художник Леонардо да Вінчі стверджував, що «малярство – це німа поезія, а поезія – промовисте малярство». Природа щедро наділила Шевченка не лише поетичним даром, а й талантом художника, які не зраджували йому навіть у години тяжкої неволі й страждань. Для нього живопис став потребою, вираженням творчого духу. Митець не просто фіксував життєві явища, він болісно співпереживав стражданням свого народу, безстрашно виступав проти соціальної несправедливості та гноблення. Живописні й графічні роботи майстра за глибиною почуттів, силою драматизму та суворою правдою стоять поряд з його полум'яними поезіями.

Талант художника проявився в Тараса Шевченка значно раніше, ніж талант поета. Найбільш ранній малюнок, що дійшов до нас і відомий під назвою «Погруддя жінки» або «Жіноча голівка», з якого розпочалась творчість видатного художника, датований ним 1830 роком, а перші літературні спроби припадають на 1836–1837 роки.

Шевченка без перебільшення можна назвати геніальним художником, у картинах якого відбивається вся глибина і самобутність волелюбної особистості. Син кріпосного селянина став не тільки художником, академіком Санкт-Петербурзької Імператорської Академії художеств, а й особистістю-універсалом ХІХ століття. Його живопис і графіка – це вишуканий світ, котрий

мало схожий на конкретне життя, прожите Шевченком (із сорока семи років якого лише тринадцять припадає на життя вільного громадянина). Тим не менше це світ виключно шевченківський, який втілює сутність його життя, відзначеного присутністю Долі й пронизаного потягом до Краси [1, с. 3].

Улюблений учень К. Брюллова, Т. Шевченко, відійшовши від академізму з умовністю його світобачення, прокладав нові шляхи в опануванні законами творчості. Віддавши данину романтизму як у поезії, так і в малярстві, він прийшов до реалізму, але вже на більш високому рівні його ідейного та образного ладу, ніж у попередників.

Історична спадщина художника налічує десятки полотен різного жанру (близько 1200 робіт), серед яких особливе місце належить портретам, виконаним у техніці акварелі, сепії, офорту, олійного живопису. Створені ним образи відзначаються невимушеністю, природністю, вдалою композиційною побудовою і свіжістю барв, намаганням дати психологічну характеристику людині. Особливо хвилювало художника підневільне, часто трагічне становище жінки.

Тарас Шевченко бачив у жінці передусім духовну красу, обожнював материнство, уславлював вірність і щирість, але не прощає аморальності й жорстокості. Мати з дитиною завжди була для нього найсвітлішим образом, уособленням краси, ніжності й благородства.

«Такого полум'яного культу материнства, – писав М.Т. Рильський, – такого апофеозу жіночого кохання й жіночої муки не знайти, мабуть, ні в одного з поетів світу. Нещасний в особистому житті, Шевченко найвищу і найчистішу красу світу бачив у жінці, в матері»:

*У нашій раї на землі
Нічого кращого немає,
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим...*

Яскравим втіленням його переживань є живописний твір «Катерина» (1842), що за сюжетом повторює однойменну поему 1838 року. Символом прекрасної і

багатостраждальної України поет і художник зробив Катерину, зневажену в найбільшому – любові та знівечену в найсвятішому – почутті материнства, створивши при цьому прекрасний образ української Мадонни [4]. Шевченко розкрив одну з найвиразніших з погляду національного колориту й актуальності проблем, яка містить у собі цілий спектр тогочасного українського життя.

Тема зведеної дівчини-покритки розвивається і в поемі «Слепая» (1842 р), в якій вперше замальовується помста зганьбленої жінки проти панської сваволі. На тему цієї поеми Шевченко виконав олівцем і сепією однойменний малюнок, а також шість начерків та ескізів [3, с.46]. В основі поеми лежить трагічна доля безправної жінки часів кріпацтва – сліпої матері та її дочки Оксани.

Поетичний образ молодої красуні – Марії, доньки полковника Василя Кочубея і дружини гетьмана Івана Мазепи, створив Шевченко у однойменному творі, виконаному в техніці акварелі за мотивами поеми О. Пушкіна «Полтава». Суттєву роль грає діагональна побудова простору картини і світлотіньові акценти, які підсилюють цей ефект безперервно зростаючої напруги, яка передається глядачеві [1; с. 8].

Перебування Т. Шевченка в Україні у 1843-1847 роках ознаменоване періодом розквіту та найактивнішої праці в галузі живописного портрета. Він створює цілу галерею жіночих образів. Його олійні портрети Т. Маєвської, Закревських, княгині Кейкуатової характеризуються проникненням у внутрішній світ людини, виходом із колористичної замкнутості ефектами освітлення. Їм притаманна невимушеність і простота, вміння відчутти індивідуальність портретованого поряд із романтизацією образу [5; с. 8].

Вражає лаконізмом композиційного та живописного вирішення портрет Корсун (Горленко), де зображено молоду вродливу жінку з розумним і владним поглядом.

Надзвичайно майстерний і складний композиційно (овал в овалі) портрет княгині Катерини Кейкуатової. Портрет приваблює віртуозним рисунком і

живописом, винятковою гармонією кольорів, майстерною передачею фактури й глибоким психологізмом [5; с. 9].

Акварельні портрети 1843-1847 років вирізняються високим художніми якостями. Кожен з них має характерну особливість. У портреті «Невідомої в коричневому вбранні» – це виняткова безпосередність образу, у портреті М.Ф. Катеринич – надзвичайно тонке й ніжне поєднання напівпрозорих білого, рожевого й блакитного тонів.

Привертає увагу «Портрет А. Ускової з донькою Наталею», в якому художник втілює ідею материнства й своє ставлення до дітей [5; с. 10].

Як бачимо, Тарас Шевченко – це визначна постать в історії українського мистецтва, він був предтечею тих процесів, які визначили подальший його розвиток у другій половині XIX сторіччя. Шевченкові мальовані й поетичні образи пробуджували у сучасників інтерес до його батьківщини, її природи, людей. Вони надихали на творчість багатьох художників, котрі увійшли в історію національної культури як послідовники Кобзаря, творчість якого актуальна і дотепер, тому що теми, які він порушував у своїх творах, будуть існувати завжди!

Список використаних джерел:

1. Великие художники. Тарас Шевченко. – Киев : ООО «Иглмосс Юкрейн», 2003. – 31 с.
2. Тарас Шевченко : Життя і творчість у документах, фот., іл. : Альбом / Авт.-упоряд. : В. Х. Косян, Г. П. Паламарчук, О. І. Полянничко, К. В. Чумак; Авт. вступ. ст. Михайло Стельмах. – К. : Рад. шк., 1991. – 335 с.
3. Тарахан-Берега З. Шевченко – поет і художник / З. Тарахан-Берега. – К. : «Наукова думка», 1985,
4. Цуркан І. Образ Катерини у творчості Тараса Шевченка / І. Цуркан // Матеріали Міжнародної науково-практичної конф. [„Актуальні аспекти модернізації художньо-педагогічної освіти”], (Полтава, 21-22 квітня 2005 р. – Полтава : ПДПУ, 2007. – С. 256-258.

5. Шевченко-художник. Бібліографічний покажчик (1839-2012) : у 2 т.
/ упоряд. : Н. І. Орлова, Л.І. Буряк, Б.А. Короленко. – Т.1. К. : ДП НВЦ
«Пріоритети», 2013. – 434 с.